

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА  
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО  
СПІВРОБІТНИЦТВА  
ФАХОВИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ  
«УКРАЇНСЬКИЙ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС»

**UCRAINA LIBERTATEM.  
ТРАНСФОРМАЦІЯ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ  
ТА КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ  
ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ  
Всеукраїнської науково-практичної конференції**

*Львів, 1 листопада 2024 року*

**Редакційна колегія:**

**Сиротинська Н. І.** – голова, доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музикознавства і хорового мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка;

**Савицька І. М.** – співголова, кандидат філософських наук, доцент, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України;

**Карпов В. В.** – відповідальний редактор, доктор історичних наук, завідувач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

**Циганик М. І.** – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка;

**Ковальчук О. В.** – кандидат мистецтвознавства, доцент, декан факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка;

**Роготченко О. О.** – член-кореспондент Національної академії мистецтв України, голова секції критики та мистецтвознавства Національної спілки художників України

*Рекомендовано до друку Вченою радою  
факультету образотворчого мистецтва і дизайну  
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка  
(протокол № 12 від 24 грудня 2024 року)*

**Ucraina libertatem.** Трансформація гуманітарної сфери та культурного простору U16 під впливом війни : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 1 листопада 2024 року / ред. кол. : Н. І. Сиротинська (голова), І. М. Савицька (співголова), В. В. Карпов (відп. ред.) та ін. ; Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 108 с.

ISBN 978-966-397-455-2

DOI 10.36059/978-966-397-455-2

У збірнику опубліковано матеріали учасників конференції, що висвітлюють актуальні питання процесів розвитку української гуманітаристики та культурно-мистецького простору у час воєнного стану, викликаного військовою агресією з боку російської федерації.

Автори відповідальні за достовірність наведених фактів, повноту та системність висвітлення питань, що досліджують, написання власних імен та географічних назв, покликань на джерела та літературу.

УДК 355.01:[172+008]-044.922(477)(062.552)

© Колектив авторів, 2024

© Київський столичний університет  
імені Бориса Грінченка, 2024

ISBN 978-966-397-455-2

## **Зміст**

**Андрій БЕЗРУКОВ** (Дніпро), кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології та перекладу, Український державний університет науки і технологій

***Роль (між)культурного діалогу в миротворчих ініціативах.....6***

**Oksana BOHONYUK** (Dnipro), PhD (Philology), Associate Professor Philology and Translation Department Ukrainian State University of Science and Technologies

***Ukraine's struggle as a global issue: implications for international security, democracy and global order.....7***

**Ганна БОРИШПОЛЬ** (Київ), аспірантка, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

***Довіра як фактор та цінність суспільної єдності в Україні: культурно-мистецькі практики.....11***

**Мирослава БУТЕНКО** (Київ), магістрантка Інституту комп'ютерно-інформаційних технологій та дизайну, ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

***Розвиток сучасної гастрономії в період військової загрози.....17***

**Катерина ГОНЧАРЕНКО** (Київ), кандидатка філософських наук, доцентка, завідувачка кафедри філософії, Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

**Вероніка МАРЧЕНКО** (Київ), студентка II курсу, Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

**Катерина ВОЛОСЕВИЧ** (Київ), студентка II курсу, Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

***Роль ідеології у візуальній культурі сьогодення (на прикладі українського кінематографа).....19***

**Тетяна ДОРОШЕНКО** (Київ), магістриня культурології, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

***Прояв тілесності в українському мистецтві під час російсько-української війни.....27***

|                                                                                                                                                                                                                                                                                    |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Ірина ДУБРОВІНА</b> (Київ), докторка філософії, доцентка, наукова співробітниця Інституту книгознавства, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського                                                                                                                |    |
| <b><i>Образ України в музичних творах вітчизняних композиторів на слова Олександра Олеся: атрибуція фондів НБУ ім. В. Вернадського</i></b> .....                                                                                                                                   | 29 |
| <b>Любов ІЛЬНИЦЬКА</b> (Київ), кандидатка філософських наук, доцентка кафедри дизайну, ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»                                                                                                               |    |
| <b><i>Усвідомлення меморіального вшанування на прикладі пам'ятника жертвам геноциду кримськотатарського народу</i></b> .....                                                                                                                                                       | 38 |
| <b>Антон КАРМАЗІН</b> (Київ), кандидат мистецтвознавства, завідувач відділу музики, Музей театрального, музичного та кіномистецтва України                                                                                                                                         |    |
| <b><i>Під знаком шевченківського ювілею: творчі виступи у Яготині, Качанівці та Шевченковому</i></b> .....                                                                                                                                                                         | 41 |
| <b>Віктор КАРПОВ</b> (Київ), доктор історичних наук, завідувач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка                                                                                               |    |
| <b><i>Історична айдентика заохочувальних відзнак Збройних сил України</i></b> .....                                                                                                                                                                                                | 46 |
| <b>Юлія МАЛЕЖИК</b> (Київ), кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри образотворчого мистецтва, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»                                                                                             |    |
| <b><i>Передумови та тенденції розвитку сучасного образотворчого мистецтва (друга половина XX – початок XXI століття)</i></b> .....                                                                                                                                                 | 50 |
| <b>Лариса ОСАДЧА</b> (Київ), кандидатка філософських наук, доцентка, професорка кафедри філософської антропології, філософії культури та культурології, Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова |    |
| <b>Дар'я ЧУРИНА</b> (Київ), студентка II курсу, Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова                                                                                                         |    |
| <b>Даниїл ГРИГОРИШИН</b> (Київ), студент II курсу, Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова                                                                                                      |    |
| <b><i>Актуалізація архетипу Героя у період українського воєнного спротиву 2014–2024 рр.: на прикладі київських муралів</i></b> .....                                                                                                                                               | 59 |

|                                                                                                                                                                                                                                    |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Валерія ПАЛІЙ</b> (Київ), магістрантка кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка                                                                    |            |
| <i><b>Дослідження стилістичних особливостей сучасних дорослих мальовисів.....</b></i>                                                                                                                                              | <b>69</b>  |
| <b>Марина ПАУК</b> (Мукачево), кандидатка філологічних наук, доцентка, заступниця директора з виховної роботи, Відокремлений структурний підрозділ «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного університету» |            |
| <i><b>Мистецькі практики як засіб подолання правди війни: психологічна підтримка через творчі інтервенції.....</b></i>                                                                                                             | <b>75</b>  |
| <b>Маргарита ПЕЛИПЕНКО</b> (Київ), студентка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка                                                                                                                             |            |
| <i><b>Висвітлення ідей української державності в кіноматеріалах ВУФКУ: «П.К.П.» (1926) та «Документи епохи» (1928).....</b></i>                                                                                                    | <b>84</b>  |
| <b>Vadym SLYUSAR</b> (Zhytomyr), Doctor of Philosophical Sciences, Docent, Head of the Department of Philosophical and Historical Studies and Mass Communications, Zhytomyr Polytechnic State University                           |            |
| <b>Anhelina RUDYK</b> (Zhytomyr), student, Zhytomyr Polytechnic State University                                                                                                                                                   |            |
| <i><b>War as an inner experience of E. Junger in the experience of the russian-ukrainian war.....</b></i>                                                                                                                          | <b>93</b>  |
| <b>Олена СТОЛЯРЕНКО</b> (Вінниця), докторка педагогічних наук, професорка педагогіки, професійної освіти та управління закладами, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського                        |            |
| <b>Оксана СТОЛЯРЕНКО</b> (Вінниця), кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет                                                                                    |            |
| <i><b>Антропоцентризм і обґрунтування концептуальних засад гуманістичного виховання.....</b></i>                                                                                                                                   | <b>95</b>  |
| <b>Вікторія ШЕХОВЦОВ-БУРЯНОВА</b> (Київ), асистентка кафедри філософії та міжнародної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України                                                              |            |
| <i><b>Гендер і українська ідентичність: жіночі голоси в національній історії.....</b></i>                                                                                                                                          | <b>102</b> |

processes, and the establishment of political means during the resolution of generational conflicts.

### References:

1. Жмир В. Ернст Юнгер – хто він? *Філософська думка*. 2008. № 1. С. 15–35.
2. Jünger E. Der Kampf als inneres Erlebnis, in: *Sämtliche Werke*. Band 7. Essays I. Klett-Cotta-Stuttgart, 1980. S. 9–103.
3. Ślusar W. Problem przemocy i wojny w kontekście transformacji społecznych. *Wojna / Pokój. Humanistyka wobec wyzwań współczesności*. Zielona Góra: morpho, 2017. S. 24–51.
4. Слюсар В. М. Насилля: соціально-філософська природа : монографія Житомир : Вид-во Євенок О. О., 2017. 450 с.

**Олена СТОЛЯРЕНКО** (Вінниця), докторка педагогічних наук, професорка педагогіки, професійної освіти та управління закладами, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

**Оксана СТОЛЯРЕНКО** (Вінниця), кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри іноземних мов, Вінницький національний технічний університет

### ***Антропоцентризм і обґрунтування концептуальних засад гуманістичного виховання***

Метою статті є актуалізація антропологічної концепції у гуманістичному вихованні. Стосовно освіти принцип людиноцентризму об'єктивується нами як особистісно орієнтований виховний процес. В основі антропологічної концепції лежить антропоцентрична модель виховання. Людина в ній – відкрита система, найвища цінність, а головне завдання – створення середовища, сприятливого для саморозвитку кожного. Антропологізм максимально наближається до гуманістичного принципу організації виховання відповідно до законів розвитку особистості, що формується, сприяє вихованню у кожного ціннісного ставлення до людини. У статті обґрунтовано концептуальні засади гуманістичного виховання. Визначена роль антропоцентризму у формуванні ціннісного

ставлення до людини. Охарактеризована антропологічна концепція, визначені наукові підходи у її обґрунтуванні та вплив на організацію гуманістичного виховання молоді. Методологічний концепт відображає тісний взаємозв'язок фундаментальних підходів до вивчення проблеми виховання ціннісного ставлення до людини (аксіологічного, культурологічного, системного, антропологічного та інших). На виховання особистості здійснюють цілеспрямований вплив суспільні інститути, завдяки чому в її свідомості, способах поведінки та діяльності відбувається відтворення соціально-культурного досвіду. У результаті формується вихованість, яка характеризується ставленням людини до світу, самої себе та довколишніх, до природи, до праці, до навчання. В основі ставлень – цінності, прийняті в суспільстві, в першу чергу, загальнолюдські. Домінантою є формування базових цінностей гуманізму. Використано теоретичні методи дослідження – комплексний, порівняльний, ретроспективний аналіз літератури; різноманітні емпіричні методи. У експериментальній роботі використано традиційний підхід використання контрольних і експериментальних груп респондентів. Методи математичної статистики дозволили здійснити перевірку достовірності результатів експериментального дослідження. Наукова новизна полягає в тому, що обґрунтовано теоретичні й методологічні основи виховання у школярів ціннісного ставлення до людини на основі принципу антропоцентризму; окреслено історіографію проблеми розвитку основних положень гуманістичного виховання через соціокультурні, ідеологічні, педагогічні детермінанти; розроблено концептуальну науково-методичну структурно-функціональну модель і технологію поетапного формування ціннісного ставлення до людини в гуманістично-орієнтованому освітньо-виховному середовищі на основі антропоцентризму. У статті визначено педагогічні умови ефективного виховання ціннісного ставлення до людини, охарактеризовано особливості процесу гуманістичного виховання школярів на основі антропологічної концепції (розвиток у процесі гуманістичних та педагогічно організованих соціально актуальних взаємовідносин вихованців практично-діяльнісного особистісного колективу; забезпечення особистісно-зорієнтованої суб'єкт-суб'єктної взаємодії і створення ситуацій колективного співробітництва та довіри у процесі залучення учнів до ціннісно-орієнтованої діяльності; оптимізація міжособистісного спілкування учнів за рахунок усвідомлення необхідності розвитку в них здатності поважати себе, розуміти власну особистість (рефлексивність); стійкості до зовнішніх негативних впливів (емоційної стабільності); врахування аксіологічної складової в змісті людинознавства, культивування усвідомлення цінності іншої людини, формування позитивного образу іншого й активізацію

його сприйняття. Висновок полягає в тому, що адекватний підбір методів дослідження дозволив проаналізувати проблему обґрунтування концептуальних засад гуманістичного виховання школярів і важливої ролі у цьому процесі антропоценризму. В статті визначено педагогічні умови ефективного виховання ціннісного ставлення до людини, охарактеризовано особливості протікання цього процесу на основі антропологічної концепції.

Актуальність теми дослідження. Проблеми в суспільстві, інтеграція і глобалізація, розвиток технічної цивілізації актуалізують освітні зміни в напрямку гуманізації та антропоцентризму.

Наукові дослідження доводять, що людство знаходиться на межі деградації та самознищення, а ціннісне ставлення до людини ще не стало пріоритетним у системі цінностей особистості. Тому метою статті є актуалізація антропологічної концепції у гуманістичному вихованні.

Аналіз досліджень і публікацій. Ціннісні трансформації антропоцентричного світу все більше знаходять своє відображення в сучасній міжнародній і вітчизняній гуманітаристиці. Сьогодні, як ніколи, в умовах війни, захисту людяності належить пріоритетна роль у розвитку гуманітарної сфери та культурного простору. Вкрай актуальною стає антропологічна концепція гуманістичного виховання. О. Безкоровайна, І. Бех, Т. Дем'янюк, О. Коберник, В. Кремень, О. Сухомлинська – учені, яким належить теоретико-методологічна розробка засад гуманістичного виховання. Обґрунтування антрополого-методологічних концепцій гуманізації належить представникам педагогічної антропології (М. Шеллер, В. Лай, П. Тейяр де Шарден, М. Монтессорі, К. Вентцель, Д. Дьюї, А. Комбс, К. Роджерс).

Педагогічна антропологія запропонувала антрополого-методологічні концепції гуманістичного виховання (В. Вебер, Л. Вітгенштейн, Г. Гаудінг, Г. Гегель, Д. Дьюї, І. Кант, Е. Кей, У. Кільпатрік, А. Комбс, Е. Косс, Р. Кузіне, В. Лай, А. Леруа-Луран, Ж. Марітен, А. Маслоу, Е. Мейман, М. Монтессорі, Дж. Мур, М. Пирогов, Б. Рассел, К. Роджерс, А. Фарер, С. Холл, П. Тейяр де Шарден, М. Шеллер).

Проблеми ролі особистості в цивілізаційних процесах відображені в філософських концепціях людини (іраціоналістична / А. Бергсон, С. К'єркегор, Ф. Ніцше, З. Фрейд, А. Шопенгауер; антропологічна / А. Августин, Х. Аквінський, А. Гелен, Платон, Х. Плєснер, Е. Ротхакер, А. Швейцер, М. Шеллер; в руслі яких виокремлені: біологічна / А. Гелен, А. Портман; культурологічна / М. Ландман, Е. Ротхакер; релігійна / Г. Хенгстенберг, М. Шеллер; педагогічна / К. Ушинський, Р. Штайнер; унікальної самоцінності людської екзистенції / К. Ясперс; навчально-виховної

концепції одухотвореної людини – цілісної особистості, космічної істоти, яка володіє універсальними знаннями і потенційно необмеженими можливостями Всесвіту / М. Чумарна; стосовно сутності й походження: натуралістичні (біологізаторські) концепції /соціобіологія, соціал-дарвінізм, євгеніка, теорія Мальтуса, фрейдизм/; релігійні; космічного походження людини / Т. Шарден; діяльнісна концепція, що відтворює механізм трансформації біологічного в соціальне). Вагомий внесок у розбудову антропоцентричної парадигми виховання належить П. Лесгафту, М. Пирогову, К. Ушинському; розроблення прогресивних стилів виховання – А. Дімозу, М. Мід; активної концепції виховання – Ф. Знанецькому; концепції Вальфдорської педагогіки – Р. Штайнеру. Залежно від філософської концепції, яка визначає принципи й особливості системи виховання, нами виокремлено *моделі* прагматичного, антропологічного, соціетарного, вільного та інших видів виховання. В їх основі лежать ідеї: І. Песталоцці, який головною метою вважав виховання ціннісного ставлення до людини, усвідомлення власної самоцінності; Ф. Фребеля, у якого зміст і форма виховання визначаються духовною реальністю, а розвиток особистості – матеріальним проявом її внутрішнього світу, одухотворення; І. Гербарта – досягнення гармонії волі з етичними ідеалами; В. Дільтея, в якого завдання виховання полягає в розумінні чужого світу, співпереживання.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна дійсність формується в руслі ідей нової школи, інноваційні зміни відбуваються на користь антрополого-методологічних засад гуманізації виховання [6]. Антропологічний підхід в методології сучасної педагогіки називають «антропологічним ренесансом». Антропологія сьогодні характеризується методологічним різноманіттям підходів. Це не принижує ролі антропологічних аспектів у визначенні мети виховання, формуванні гуманістичних якостей, реформування освіти на базі антропологізму як специфічного стану філософської культури, концепцією, де явища розглядаються залежно від потреб людини. В антропологічній концепції формування ціннісного ставлення до людини максимально наближається до гуманістичного принципу організації виховання відповідно до законів розвитку особистості; а домінантами гуманізму визнає унікальність людини, розуміння її свободи й відповідальності, відкрити взаємодію з іншими [1].

Модель гуманістичного виховання в педагогічних концепціях визначає наукові пошуки, що ґрунтуються на людському вимірі, надбаннях національної культури, адекватності глобальним гуманістичним тенденціям (Г. Балл, І. Бех, А. Бойко, Є. Бондаревська, М. Боришевський, С. Гончаренко, Ю. Мальований, О. Савченко, О. Сухомлинська). В основі лежать відомі психолого-педагогічні теорії розвитку людини (Ш. Бюлер,

А. Маслоу, В. Муляр, Г. Олпорт, Ж. Піаже, К. Роджерс) та філософські обґрунтування особистісної сутності гуманізму, на основі яких вибудовується загальна культурно-історична (міжкультурна, соціокультурна) концепція гуманізації виховного процесу, теорія й практика формування гуманістичних цінностей на базі людинознавства.

Концепції гуманістичних виховних систем в минулому розробляли С. Френе, С. Шацький, в наш час – Є. Бондаревська, Ф. Брюховецький, В. Караковський. Виникають авторські школи (Г. Сазоненко, М. Чумарна). Інновації в гуманістичному вихованні знаходимо в досвіді вітчизняних педагогів (В. Лозова, А. Малько, Г. Сорока, А. Троцько, Р. Черновол-Ткаченко).

В основі розробки гуманістичної концепції виховання лежать: *соціологічна* парадигма (П. Бурдь'є, Ж. Капель, Л. Кро, Ж. Фурасть'є), *біопсихологічна* (Р. Галь, А. Медічі, Г. Міаларе, К. Роджерс, А. Фабр), *гуманістична*, з урахуванням соціально-біологічної, психологічної і спадкової складових у вихованні (Г. Балл, І. Бех, А. Бойко, З. Васильєва, С. Гончаренко, А. Макаренко, В. Сухомлинський).

Провідною ідеєю наших досліджень є положення про те, що виховання у молоді ціннісного ставлення до людини є пріоритетним напрямом морального розвитку.

Наукова новизна. Ціннісне ставлення до людини цілеспрямовано формується: засобами людинознавства з опорою на антропологізм як наукову концепцію, центром якої виступає людина як найвища цінність, суб'єкт виховної діяльності, система, що саморозвивається; завдяки науково обґрунтованій технології, спрямованій на актуалізацію засвоєння знань, базових гуманістичних цінностей та розуміння їх сутності, формування гуманістичних почуттів і набуття на цій основі необхідних умінь та навичок поведінки, відносин [8]. В основу антропоцентричної концепції покладено ідею про розвиток і виховання особистості на основі базових гуманістичних цінностей, що відповідає особистісно зорієнтованій доктрині вітчизняної педагогічної освіти [2]. Ціннісне ставлення як базовий інваріантний компонент моральної вихованості реалізується з допомогою забезпечення стійкого інтересу до сфери загальнолюдських, національних цінностей, формування мотивації до засвоєння й формування гуманістичних базових цінностей, залучення для цього інформаційного фонду людинознавства, засвоєння провідних ідей, формування етичного мислення, розвиток гуманістичних почуттів, навичок толерантної поведінки [5]. Визначено умови ефективного виховання ціннісного ставлення до людини: розвиток у процесі гуманістичних та педагогічно організованих соціально актуальних взаємовідносин вихованців практично-діяльнісного особистісного

колективу; забезпечення особистісно-зорієнтованої суб'єкт-суб'єктної взаємодії і створення ситуацій колективного співробітництва та довіри у процесі залучення до ціннісно-орієнтованої діяльності; оптимізація між-особистісного спілкування учнів за рахунок усвідомлення необхідності розвитку в них здатності поважати себе, розуміти власну особистість (рефлексивність); стійкість до зовнішніх негативних впливів (емоційна стабільність); врахування аксіологічної складової в змісті людинознавства, культивування усвідомлення цінності іншої людини, формування позитивного образу іншого й активізацію його сприйняття: розвитку у вихованців емпатії та асертивності, тобто, якщо виховання здійснюватиметься відповідно до розроблених теоретичних і методичних засад дослідження, які ґрунтуються на сучасних освітніх парадигмах і концепціях та відповідають науково-обґрунтованій організації гуманістичного виховання в закладі освіти, що включає структурно-функціональну модель як відкриту систему та технології формування досліджуваної якості в навчально-виховних і позаурочних формах виховної роботи. Виховання ціннісного ставлення до людини набуває ефективності, якщо воно реалізується як система взаємодії соціокультурних, предметних, суб'єктивних складових і передбачає взаємопроникнення й взаємодоповнення цілеспрямованих і опосередкованих впливів на особистість у процесі гуманістичних взаємовідносин і діяльності, організаційне, методичне забезпечення яких спрямоване на збагачення змістово-процесуальної реалізації, тобто формування і прояву у вихованців ціннісного ставлення до людини [7]. Ефективне його формування досягається завдяки актуалізації проблеми у всіх суб'єктів виховного процесу на основі усвідомлення й компетентності, що можливе в результаті розширення знань про людину як найвищу цінність, шанобливого ставлення до неї, що мотивують гуманну поведінку; розвитку інтересу до проблем людини, міжнаціонально-культурної спадщини; формуванні гуманістичних ціннісних орієнтацій, настанови про необхідність прояву ціннісного ставлення до кожного члена суспільства, створення гідних умов життя, забезпечення свого майбутнього, турботи про інших; участі в благочинній, суспільно-корисній діяльності; формування: емоційної сприйнятливості, вміння співпереживати та співчувати; потреби у взаємодії, розумінні іншої людини, повазі її гідності й самоповазі, здатності до діалогу; реалізації системного підходу до вироблення в учнів умінь і навичок гуманної поведінки, здійснення психолого-педагогічного проектування, що виступає умовою і засобом переходу до особистісно-розвивальної моделі виховання ціннісного ставлення до людини.

Висновки. У процесі дослідження було виявлено, що у більшості представників експериментальних груп, на відміну від контрольних,

ціннісне ставлення до людини було сформовано на рівні вище середнього та високого. Виявляли статистичну достовірність відмінностей проявів гуманістичних якостей представників обох груп за допомогою критерію  $\phi^*$  Фішера.

$$\phi^* = (\phi_1 - \phi_2) \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де  $\phi_1$  – значення для експериментальної групи;  $\phi_2$  – значення для контрольної групи;  $n_1$  – кількість учнів в експериментальній групі;  $n_2$  – кількість учнів у контрольній групі. Насамперед, знаходили величину  $\phi$ , яка відповідає відсотковим часткам для кожної з груп.  $\phi_1 = 1,635$ ,  $\phi_2 = 1,476$ . Відповідні значення розмістили у формулі та одержали значення  $\phi_{\text{емп}} \approx 2,19$ . Значення  $\phi_{\text{крит}}$ , відповідні рівням статистичної значущості, дорівнюють:  $\phi_{\text{крит } 95\%} = 1,34$ ,  $\phi_{\text{крит } 99\%} = 2,12$ . Одержане нами значення  $\phi_{\text{емп}} > \phi_{\text{крит } 99\%}$ , тому гіпотезу  $H_0$  можна відхилити. Різниця показників рівнів оцінки ціннісного ставлення до людини у контрольній та експериментальній групах є досить значущою і статистично достовірною. Коефіцієнт такої оцінки представників експериментальних груп у порівнянні з контрольними зріс з  $-0,28$  на початку дослідження до  $0,62$  після його завершення, тоді як у контрольних групах лише з  $-0,17$  до  $0,27$ , що підтверджує робочу гіпотезу про ефективність визначених нами педагогічних умов, комплексу новітніх, інтерактивних форм і методів виховання в експериментальних групах, що в цілому доводить ефективність запропонованої моделі виховної системи [3; 4]. Було встановлено взаємозв'язок між рівнями сформованості ціннісного ставлення до людини у вихованців та створенням педагогічних умов, ефективність яких було доведено в рамках експериментальної методики. Отже, на основі цього робимо висновок, що завдяки запровадженню особистісно-орієнтованої моделі гуманістичної освіти на базі ідей антропоцентризму забезпечується ефективна реалізація завдань гуманістичного виховання молоді, створюються сприятливі умови для формування у кожного ціннісного ставлення до людини.

### Література:

1. Аносов І. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект : монографія. Київ : Твім інтер, 2003. 391 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2008. 848 с.
3. Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти : монографія. Кн. 1. Людський вимір: історія, минуле і сучасність. Вінниця : ТОВ «Планер», 2017. 558 с.

4. Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти : монографія. Кн. 2. Методологія виховання ціннісного ставлення до людини в учнів загальноосвітньої школи. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 408 с.

5. Столяренко Ок. В., Столяренко Ол. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 248 с.

6. Ягоднікова В. В. Формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи: теоретичні і практичні аспекти : монографія. Одеса : Видавець В. В. Букаєв, 2016. 496 с.

7. Liliia Martynets, Nataliya Stepanchenko, Olena Ustymenko-Kosorich, Serhii Yashchuk, Iryna Yelisieieva, Olga Groshovenko, Oleksandr Torichnyi, Olena Zharovska, Maya Kademiya, Svitlana Buchatska, Liudmyla Matsuk, Olena Stoliarenko, Oksana Stoliarenko, Olena Zarichna. Developing Business Skills in High School Students Using Project Activities . *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2020. Vol. 12. № 4. P. 222–239. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.4>

8. Stoliarenko O., Stoliarenko O., Prokopchuk V., Zhuravlova L., Demchenko I., Martynets L., Yakovliv V. Fostering a Values-Based Attitude towards a Person in Secondary Schools in the Post-Soviet Space. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. № 13 (3). P. 166–188. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/446>

**Вікторія ШЕХОВЦОВ-БУРЯНОВА** (Київ), асистентка кафедри філософії та міжнародної комунікації, Національний університет біоресурсів і природокористування України

### ***Гендер і українська ідентичність: жіночі голоси в національній історії***

Мета роботи – виявити роль жінок у формуванні української національної ідентичності, зосереджуючись на їхньому внеску в політичне, культурне та соціальне життя України. Методологія дослідження полягає у застосуванні низки підходів: метод історичного аналізу дозволив простежити розвиток ролі жінок від часів Київської Русі до сучасності. Також, застосовано герменевтичний метод для оцінки впливу жіночої творчості на формування національної самосвідомості. Наукова новизна: комплексний аналіз участі жінок у формуванні української національної ідентичності. Робота висвітлює недостатньо досліджені аспекти впливу жінок на культурний і політичний розвиток країни, починаючи з часів Київської Русі і до сучасності. Особлива увага приділяється не лише відомим